

az utak összebújnak a hó alatt,
nem tudom, hogy szerethet-e téged az ember,
néma négerrek sakkoznak régen elcsendült szavaidért.

Ha jól odafigyelünk, az akartan meghökkentő képek közt a szerelemvágy, kétely, tiltakozás hangját is kihallhatjuk. Szinte ijesztő ebben az esetben sorsának még véletlenszerű fordulatai is kortendenciákat súrolnak, az egyéninél többet fejeznek ki. Nemcsak utólag, a nagyság bűvöletében látjuk így. Aminek a fiatal költő akaratlanul vált szenvedő részesévé, abban az időben oly gyakran fordult elő Párizsban, hogy a francia orvosok aggodalommal cikkeztek róla. A szemfüles magyar riporter Henri Bergsont is meginterjúvolta az ügyben, a francia filozófus mélyen megérezte ebben a jelenségben is a húszas évek polgári életformájának a lényegét: „Mentől nagyobb valamely korban a nyomor, a szellemi és anyagi nyomorúság, az emberek annál vadabbul és nekikeseredettebben vetik magukat egy-egy szenvedélybe. A szerelemben vagy más szenvedélybe, amelyre aztán az életüket alapítják.

A háború és az utána következő kor megalapította és lecsökkentette mindegyikünkben a magunk, de főleg a mások életének tiszteletét, az élet szentségét. Az, hogy a szerelmesek ma minden kicsiségért megölik egymást: járvány, pszichózis. És mint minden járványnak, megvannak ennek is a maga bacillushordozói. E baktériumterjesztők szerintem: a film, a regények és az újságok. X jelzett olvassa a napilapokban, hogy X mit tett és másnap ő is hasonlóan cselekszik. Ezt tehát divatnak is nevezhetnők. Ha az újságok mától fogva nem közölnék a gyilkosságok hírét, úgy gondolom, egészen rövid időn belül véget érne ez a kellemetlen és nagyrészt általános ideggyengeségben gyökerező járvány.”⁴

Minden olyan kortársi emlékezés fontos számunkra, amely segít bevilágítani az ember, az élmény és a mű bonyolult kapcsolatába. Ezért kell örülnünk, ha a kortársak leírják az ehhez hasonló, új összefüggésekre villantó emlékeiket.

BOKOR LÁSZLÓ

ISMERETLEN BERZSENYI-DOKUMENTUMOK

Berzsenyi Dániel alig ismert, vagy elegendő dokumentum hiányában csak felszínes pontatlansággal ismertetett életének felkutatása során tisztázni szeretnék olyan — irodalmilag is fontos — fordulópontokat,

⁴ Magyar Hírlap, 1927. I. 14.

mint a Niklára költözés időpontja, mely a keltezetlen Berzsényi-verseknek egyik választóvonalá. Igyekszem feltérképezni szerzőgazó birtokait s ezek gazdasági helyzetét, valamint megvilágítani a híres „testámentum-per”.

Kutatómunkámat Berzsényi, illetve felesége, Dukai Takáts Zsuzsa, valamint a Thulmon és Ajkay családfák feldolgozásával kezdtem s azokat hat generációra visszavezettem — korrigálva a Noszlopy-féle családfákat. Ezzel a módszerrel sikerült a Dukai Takáts, illetve Ajkay ágnak egy olyan leszármazottját megtalálnom, aki a rokonságról mit sem sejtve, tudtán kívül 11 db Berzsényi által írt levelet és számos rá vonatkozó okmányt őrzött.

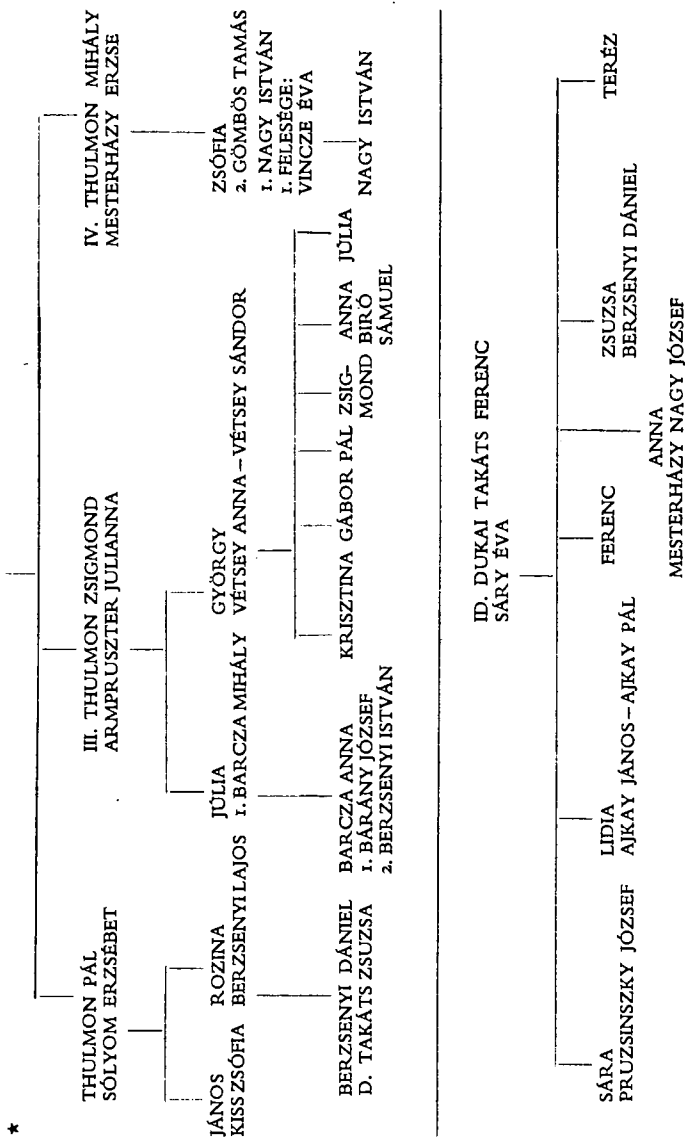
Dokumentumaim nem irodalmi, hanem gazdasági vonatkozásúak. Értékükről azonban az tanúskodik, hogy megvilágítanak jó néhány homályos pontot a költő életében. Ehelyütt azonban nem kívánom teljességgel feltárni a Berzsényi-problémákat, csupán az eddig leginkább kutatott és legtöbb vitát kiváltott szakaszokat igyekszem tisztázni. E dolgozatomban az új leletekből csak a Berzsényi által frottakat közlöm. A nem általa fogalmazott, de rá vonatkozó dokumentumoknak csak tanulmányomat kiegészítő részeit mutatom be. A Berzsényi-leveleket és iratokat 1—2—3... stb. jelzéssel láttam el s az elkövetkezendőkben így hivatkozom rájuk. A dolgozatomban előforduló neveket (következő lapon) családfákon tüntetem fel,* melyek szintén csak részei az általam feldolgozott nagy családfáknak.

I.

Először is néhány eddigi tévedést szeretnék helyesbíteni. Merényi Oszkárnak a sömjéni birtokra vonatkozó megállapításai ellentmondanak egymásnak. Monográfiájában (*Berzsényi Dániel*, 1966. 136.) írja, hogy Berzsényiék Niklára költözésük előtt sömjéni birtokukat Ajkaynak adták zálogba. Másutt (*Berzsényi Dániel Összes Művei*, 1968. 621.) pedig, hogy Kunoséknak adták zálogba.

Merényi sehol nem tér ki bővebben Ajkay Jánosra, noha az általa közölt dokumentumokban többször előfordul a neve, s Berzsényi életében jelentős személy. Egyhelyütt mint Berzsényi ügyvédjét említi. (*Berzsényi ismeretlen és kiadatlan levelei*, 1938. 100.) Megállapítása téves. Ajkay Berzsényinek nem ügyvédje, hanem egyik legközelebbi rokona volt. Berzsényiné Dukai Takáts Zsuzsa és Ajkayné Dukai Takáts Lídia édes testvérek voltak. Ajkay valóban ügyvéd volt, de a „testámentum-perben” semmiképpen sem lehetett Berzsényi ügyvédje — erre később még visszatérek.

Mindeddig tisztázatlan a Berzsényi-levelekben gyakran előforduló „Lak” község. Merényi mindenütt a Somogy-megyei Öreglakot érti alatta. Pedig kétféle Lak-ot kell megkülönböztetnünk: az egyik

valóban Öreglak, a másik pedig a mai Répcelak Vas megyében. Itt élték Ajkayék, itt kelt a „testámentum-per” ominózus irata: Pruzsinszkyne végrendelete, s Kazinczyhoz írt VII. levelében mint súlyos balesete színterét, ezt a Lak-ot (vagyis Répcelakot) említi Berzsényi. Öreglacról csak akkor ír, mikor a niklai posta útvonalát jelöli meg.

Ami a Sömjénből Niklára költözés időpontját illeti, Merényi Oszkár dokumentumok hiányában csak következtetéssel teszi megközelítő pontossággal „1804 körülre”. A most előkerült dokumentumok bizonyítják 1804-et.

A Somogyba költözés első jelét 1804. március 31-én kelt írásában fedeztem fel. (4. dok.) Sömjénben Ajkay Jánostól 1000 forint kölcsönt vesz fel a „Somogy vármegyében Bíró Sámuel urtul vásárlott javak árának kifizetésére”. Az 5-ös dokumentumban ez év július 28-án újabb 1000 forint kölcsönt kér, de már a „Somogyi Javaimban leendő javéttatások megh. tételére”.

Az 1804-es Niklára költözés időpontjára vonatkozó adataim a következők. Szerződése Kunos Jakabbal (6. dok.), ennek alapján 1804. szeptember 19-én *saját* sömjéni birtokát, beleértve azt is, amit Ajkay Jánostól árendába bírt, átadja Kunos Jakabnak „egy vetésig felében”. *Felesége* birtokát pedig szintén ezidőben — 1804. szeptember 17-én — Ajkayéknak adta zálogba, mint ez egy 1812. szeptember 26-án kelt bírósági felmondóleveléből kiderül. Dukai Takáts Zsuzsa és Berzsényi Dániel Ajkay Jánosnak és Takáts Lídiának

„tudatára adattják, hogy azon 1804-dik Esztendőben Septem-ber 17-dikén (kiemelés tőlem —E.Á.) kelt Zálogos Contractusnak, Melly szerént az első rendbéli tudósított félnek Néhai Takáts Ferencz édes atya és Sáry Éva édes Anya után jutott Kemenesi Sömgyéni T. N. vass Vrgyei Helységébéli, és ahoz tartozandó belső és külső Minden Nemű Javát az itt tudósított tisztelt Ur, és Aszonság 10000 ftbban 8. Esztendőkre Zálogban által Vették...”

Tehát 1804 őszén Berzsényi Sömjénből Niklára költözött. Hogy 1805-ben már Somogy megyei lakos, azt a következők bizonyítják.

2. számú dokumentum: 1800. június 22-én gazdasága gyarapítására a nemesdömölki (Celldömölk, Vas megye) eklézsia pénztárából 600 forint kölcsönt vett fel, 6%-os kamatra.

3. dokumentum: 1801. április 19-én újabb 1400 forintot ugyanonnan. Összesen tehát 2000 forintot, melynek évi kamata 120 forint.

Birtokomban vannak az eklézsia elismervényei. 1803. május 8-án és 1804. április 29-én a 120 forint interesst Berzsényi Dömölkön fizette be. *De 1805. május 22-én már Niklán.*

„Quietantia, Super florensis 120 az az Száz husz forintok-
 rul, mellyeket mai napon Nztes Bersenyi Daniel Komam
 Uramtul a N. Dömölki Evangy Ecclesianak járandó egy
 Esztendőre való Interestet kezemhez vettem. Sign Miklán dt
 22 May 1805 Perlaky János fő Curator.”

Hogy 1805 júniusában már hosszabb ideje él niklai birtokán,
 igazolja a 7-es dokumentum és a 8-as szerződés.

A Tudományos Akadémián egy eddig még nem publikált, Ber-
 zsenyi Dániel által írt és szintén 1805-re vonatkozó szerződést talál-
 tam. (Analecta Berzsenyi Dániel szerződése Berzsenyi Istvánnal.)
 E dokumentumnak Berzsenyi által írt részét szintén közlöm 10.
 szám alatt.

II.

A 11-es és 12-es számú irat adalék a „testámentum-perhez”.

Berzsenyiné testvérnénje Dukai Takáts Sára, Pruzsinszky Józsefné
 (kinnek neve nem szerepel a Noszlopy-féle családfában) 1805. április
 27-én kelt végrendeletéről, illetve ennek végrehajtásáról kell itt bő-
 vebben szólnom. Pruzsinszkykné végrendeletében kiköti, hogy a
 Berzsenyinére hagyott „szerzeményeit” Berzsenyiék nem vehetik át.
 Mivel sömjéni birtokaikat is eladogatják, várható, hogy az örökölt
 részel is ezt tennék, s gyermekeik nem részesülnének a Pruzsinszky-
 örökségből. Ezért a rájuk eső részt licitáció által el kell adni, az összeget
 letétbe tenni s Berzsenyiék csak ennek kamatát élvezzék. Az összeg
 pedig a Berzsenyi-gyerekeké legyen, amint azok „magok gazdál-
 kodására” jutnak. Pruzsinszkykné olyannyira nem bízik Berzsenyiék-
 ben, hogy az örökölt pénz fölé „gyámot” rendel, Nagy Józsefet. Az
 általam összeállított családfa szerint Nagy József azonos Mesterházy
 Nagy Józseffel, Pruzsinszkykné testvérénck: Dukai Takáts Annának
 a férjével.

Merényi szerint e per 1812-től 1819-ig tartott. E periódusnak
 saját kötetében mond ellent. Az 1968-as kiadás 66-os számú levele,
 mely Ajkay Jánoshoz íródott és e perre vonatkozik, Merényitől
 1824-es dátumot kapott. Ha a per 1819-ig tartott, 1824-ben Ber-
 zsenyi nem írhatja Ajkaynak: „mégsem teljesíthetem Uram Bátyám
 kívánságát, mert levélben sem osztoznám, sem osztályt rectificálni nem
 lehet, kettő között sem, annyival inkább hét között . . .” (e levélre
 még visszatérek).

Merényi szerint Dukai Takáts Ferenc fondorlatainak hatására
 íródott a végrendelet: ő vette volna rá Pruzsinszkyknét a Berzsenyiéket
 sértő testámentum megírására, azért, mert sömjénből költözésük
 idején nem neki — Dukai Takáts Ferencnek — hanem az idegen

„Kunoscéknak” adták zálogba a vasmegyei birtokot. E megállapítására rációfolnak az ugyancsak általa sajtó alá rendezett levelek. A Kazinczyhoz írt 1812 februárjában kelt levél (Pruzsinszkyné 1811 novemberében halt meg!) ezt tartalmazza: „Ezen gyalázatos kárt egy impostor sógorom cselekedte, ki nékem hálaadással tartozott s így fizetett! Nem akarta tudniillik, hogy pénzem legyen, mert félt, hogy *nála lévő jószágomat ki fogná tőle váltani.*” (Kiemelés tőlem – E. Á.)

E sorok bizonyítják, hogy Pruzsinszkynét végrendelete megírására egy olyan sógor befolyásolta, akinél *Berzsényi-jószágok* voltak zálog-ban.

1. Kunosnál voltak Berzsényi-jószágok, de nem volt Berzsényi sógora.

2. Dukai Takáts Ferenc sógora volt, de nem voltak nála Berzsényi-jószágok.

3. Ajkay János sógora volt, s mint bizonyítottam, ő kapta zálogba Sömjént.

Tehát a „fondorlatos” tettes nem Dukai Takáts Ferenc, az „erőszakos, harácsoló, feudális földesúr” volt, hanem Ajkay János.

Következtetéseimet dokumentumok is támogatják. Birtokomban van egy 1812-ből származó bírósági „bizonságtevő levél”, melyben Berzsényi Dániel, úgy is, mint házastársának, Dukai Takáts Zsuzsannának törvényes meghatalmazottja, *Ajkai Ajkay Jánost*, Alsókáldi Káldy Jánost és Ajkay Pált, mint Pruzsinszkyné testámentumának végrehajtóit, „bíróiképpen inteti”. Káldy János és Ajkay Pál a végrendelet felbontási idejét nem adták Berzsényiék tudátra, noha ők is törvényes örökösök voltak. Az ingatlan javak összeírására és törvényes felosztására sem hívták meg őket, hanem Berzsényiéket kihagyva, egymás között felosztottak mindent. A testámentum végrehajtásáról „bizonyító levelet”, sem a testámentum „hiteles párját” nekik ki nem adták, és nem is akarják. Magukat azzal mentegetik, hogy a végrendeletet Ajkay János tartja vissza s így kötelességüknek eleget nem tehetnek. Berzsényi egycnes választ vár tőlük az őt illető rész kiadásáról.

Itt tehát sehol nem szerepel Dukai Takáts Ferenc neve, bár mint testvér, nyilván ő is örökölt. A „testámentum-per” Ajkay János ellen folyt.

A per időtartamát az új leletek fényénél 1812–17 közé helyezhetjük. Legkésőbb 1817-ben Berzsényiék megkapták az őket illető részt Szili-Sárkányban (Szilsárkány, Győr-Sopron megye). Sőt ez időre már visszaállt Ajkayékkal az atyafiságos jó viszony is, erre utalnak a 11. és 12. számú iratok, melyekben 1817 februárjában Berzsényiék nagyon kedvező feltételek mellett Ajkay Jánosúcnak 32 évre 10 000 forintért zálogba adják Szilsárkányt.

Több ízben hivatkoztam a 68-as kiadás 66-os számú levelére, mint a „testámentum-per” régóta meglevő dokumentumára. Hogy e levél a per alatt íródott, bizonyítja az előbb említett és kivonatosan ismer-

tetett bírósági „biztonságtevő levél”, melyben Berzsényi törvényesen kéri a végrendelet kiadását. A 66-os számú Ajkayhoz írt levélben pedig ez áll: „kértem a documentumokat barátságosan és törvényesen...”, „méltó fájdalommat atyai kötelességeimnek alája vetetem...”. Ez is az őket kisémmiző, gyermekeiket illető örökségre utal. Ezek alapján bizonyos, hogy a levél a *per alatt* íródott, s éppen ezért a Merényi által meghatározott 1824 körüli dátum helytelen. (Még akkor is, ha a *per* Merényi szerint 1819-ig tartott.) Legdöntőbb bizonyítéka annak, hogy e levelet Berzsényi 1817 előtt írta, a 11-es dokumentum kezdő soraiban található, ahol is Dukai Takáts Lídia mint Ajkay János *özvegye* szerepel. E dokumentum keltezése: 1817. február 10.

Bár az eredeti levelet nem állt módomban megtekinteni, mégis kétségbevonom az 1968-as kiadás 68-as számú levelét, azt tudniillik, hogy e levelet Berzsényi Ajkayhoz írta 1825-ben. (?) A keltezésről csak annyit: mint láttuk, Ajkay 1817 februárjában már nem élt, tehát 1825-ben nem írhatott neki Berzsényi levelet. A tartalom is ezt bizonyítja. A levél megszólítása: „Nagytekéntetű Fiskális Úr!” Berzsényi leveleiben így soha nem szólítja Ajkayt, mindvégig urambátyámnak címezi, még a „testámentum-per” idején is. A levél — véleményem szerint — gróf Festetich valamelyik jogtanácsosához íródott. Erre utal „Házos úr” említése is. E nevet Berzsényi „A Keszthelyi Professzoroknak” címzett levelében Festetichsel kapcsolatban említi. („... hogy Ő Exellentiját meg ne sértsem, s büszkének ne láttassam, fölvettem Házos úrtól a kétszáz forint ajándékot...” 68-as kiadás, 462.) A „Nagytekéntetű Fiskális Úr!” megszólítású levélben pedig ez áll: „... azon Charta biancának foglalatjával, melyet Házos úr által velem közleni méltóztatott...” Mindkét levélben gyakori az Őexcellenciájára való hivatkozás. Ajkayval kapcsolatban sem ilyen magas titulusú úr, sem Házos úr neve soha sehol nem fordul elő.

Merényi tévedése abból adódhat, hogy Ajkayt nem Berzsényi sógorának, hanem fiskálisának tartja. Mint bizonyítottam: a „testámentum-per” Ajkay ellen folyt, s ebből logikusan következik, hogy az *alperes* Ajkay nem lehetett a *felperes* Berzsényi ügyvédje. Ezt bizonyítja a már többször idézett 66-os számú, Ajkayhoz írt levél következő mondata is: „Kértem a documentumokat barátságosan és törvényesen, oly prókátort választottam erre nézve, ki az ellenfélnek addictusa lévén, a tüzet ne gyújtja, hanem oltsa...” Ez a prókátor a rokon Káldy Zsigmond volt.

Alább közlöm az új Berzsényi-dokumentumokat, ismét megjegyezve, hogy e tanulmány nem teljes, csak része egy készülő nagyobb munkának. És „hiszem, hogy a tudomány területén a tisztas vita nem a tiszteletlenség jele”.

III.

DOKUMENTUMOK

1. Cartabianca Super 100 Fl

Alább irattak ezennel megismérjük hogy betsületes Vince Évátul ez mái napon száz floréntot fel vettünk, mellyért is esztendőnként interesbe egy hold földet adni mindadig mig a száz forentott neki le nem teszük

Sign. Sömjénben martii 1800

Bersenyi Dániel
Takts Susa

2. Chartabianca

Super florensis 600, hatszáz, mellyeket gazdaságom gyarapítására kész pénzül költsön egy esztendeig felvettem Nzetes Vetsey Sándor Uramtol mint a Nemes Dömölki Evangl. Gyülekezetnek Fő Curatorától azon Eklesianak pénzéből 6 percentum törvényes interesre kötelezván magamat és sucessorimat leg jobb formában a visszafizetésre fél esztendei felmondással: hogyha pedig magam vagy Successorim ezen kötelességben morosusok lennének tellyes szabadságot adok nevezett Curator Urnak és azon hivatalbol Successorának is hogy tettzése szerint . . . * ingó és ingatlan javaimból egy Nemes Vasmegeye eskütje creivel elégséget szereztessenek minde juridicum remediumoknak ki rekesztésével. Ennek valóságát bizonyítja tulajdon subscriptionem és szokott petsétem.

Költ Nemes Dömölkön 22. Junii 1800

Bersenyi Dániel
(pecsét)

Én előttem Kolthay Vidos Sigmond
Coram me Nicolao Vidos de Kolthay

3. Chartabianca super fl. 1400

Hogy a Nemes Dömölki Ecl. Convent pénzéből Nemzetes Vetsey Sándor fő Curator Urtol 1400 az az ereznégyszáz fo-

* Itt és a következőkben a pontozás olvashatatlan szöveg jelzése.

réntokat törvényes Interesse fel-vettem ezennel bizonyítom, mellyeknek is mindenkori lefizetésére, vagy pedig akár mely Jóságombul való meg elégetésére ezennel kötelezem magamat.
Sig. Nemes Dömölk die 19 ápr. 1801

Bersenyi Dániel

4. Obligatio

Egy ezer Rhenes forintokrull az az 1000 ft. mellyeket Nemzetes Ajkay János Bátyánk és respective Sogor Urunktul és házas Társátul Takács Lydia nénénk Asszonytul öt per Centum Interestre kölcsön föl vettünk, Somogy vármegyében Biró Sámuel urtul vásárolt javak árának kifizetésére, kötelezvéni magunkat, és mindkét ágon lévő, Isten kegyelmébül leendő maradékinkat arra, hogy azon Capitalisnak Interestét esztendőnkint fizetni, a Capitálist pedig a minden . . . kivonni fogják két holnapi föl mondással, mindenkor kifizetni tartozunk.

Költ Sömjénben Die 31 marty 1804

Bersenyi Dániel
Takács Susa

5. Alább irott megh ismérem, hogy én Nzetes Vitézlő Ajkay János sógor uramtul, és házos Társátul Dukay T. Lidia néném Asszontul egy ezer ftot Somogyi Javaimban leendő javéttásoknak megh tételére kölcsön 5 per Centum Interestre föl vettem, kötelezvéni magamat és mind két ágon lévő maradékimat, hogy az egy ezer forint summát vagy Sömjényi Javainknak áraban (:melyrül való rövid üdő mulva el végezni fogom:) be számlálni vagy a midőn Creditor felek kívánni fogják lefizetni tartozom.

Költ Sömjénben die 28 juli 1804

Bersenyi Dániel

6. Alább is meg irattak éz mái alul irt napon leptünk egy más között és következő egyessegre: Ugymint.
Én Bersenyi Dániel a minemü szantoföldeim Réteim Lucernám, Szöllöm, hozzájok járulvan azok is mellyeket Ajkay

János Urtól árendába birok Sömjényi határban, által engedem Kunos Jakab Urnak egy vetésig felében illy conditiok alatt
 1 Az Udvaron lévő ganajt tartozzék részént öszi alá részént tavaszi alá kihordani.

+^r2 Két ökröm és ekeim mellyet ide allitok a' magam számára szánthasson és vethessen a' mennyit lehet és én akarok ezen vet(ő)re az öszi földekbe. Ugy hogy mind az ökör mind az tseléd Kunos Jakab Ur költségén légyen addig (amig) szánt és vett. [A beljebb szedett részt Berzsényi húzta ki — E. Á.]

3 A' többi földeket mindenestül gabonával Rossal arpával buzával zabbal és kukoriczával tartozik elvetni, ugy hogy minden mának felét én tartozzam adni, vagy penzul folyó árán, vagy in natura.

4 A' gabona szolmában feleztessen el vagy mezőn kereszt számra vagy ha az nem lehet asztagban czédula vouásra. Ugy szintén a Lucerna és Széna is, bor kukoritzs, s egy szóval minden egyenlő ket reszre osztassék. Kivévén a' szalmát. amelly egészen Kunos J. Uré lészen.

5 A minemő földeket a' Cselédcknek ad Kunos Jakab Ur Holdjáért nekem négy foréntot tartozzék adni

6. Szénát szalmát és minden szükseget itt helyben consumáljon.

7 a' minemü Robotot adok által 39 napját, tartozzék kifizetni.

+ 2 Két ökröm és ekem mellyet ezen öszi vetőre itt hagyok a' magam számára a' magam magjával vethessen el 2 hold buza földet, nyolc hold Ros földet, ugy hogy mind az ökör mind a' tseléd Kunos Jakab Ur költségén légyen. Javából roszábol egyeránt.

8 Az Épületeknek tatarozása kötelességeben alljon.

9 Juhaszomnak és magamnak szabad lakást fent hagyván, ugy nem különben az egész gazdaságra és Jószagra mint birtokos és feles társ a' super inspectiot és pocioritást magamnak fenn tártottam. Melly ebbeli egyességet én és Kunos Jakab acceptálván és mindkét részről jóvá hagyván, és magunkat

ezeknek minden punctumiban való megállására 200 az az kétszáz forint vinculum alatt kötelezzük.

Költ Sömjénben 19 Septembr 1804

Bersenyi Dániel

Kunos Jakob

7. Bizodalmas Drága Uram Bátyám!

Ezen holnap 12 dikén kezemhez vettem a Gombai Jószágomat, szánalmas vesződéseken kellett által mennem a pénzem nem lett elég Polátsek Pál Ur adott ezer foréntot, mellyet prima agusti le kell fizetnem; Eből láthatja tehát kedves Uram Bátyám mitsoda környül állások között vagyok melly re nézve kérem alázatossan kedves Uram Bátyámat a' Sömjéni Jószágot vegye kezére, mert nem hogy én ott gazdálkodhatnám, de még anyi költségem sinsz hogy oda felmenjek vetni valo magot adok Uram Bátyámnak, negy ökröt oda allítani pedig van modja kedves Uram Bátyámnak.

De ha ebben nem segíthet is rajtam kedves Uram Bátyám tsak pénzt szerezzen mert minden marhámat el kell vesztegetnem, és kimondhatóan károkat kell magamnak tennem ha maga többet nem tud is adni kedves Uram Bátyám tsak azon 1000 Ft augusztusra szerezze meg. Többire magamat Atyafisága, szivességében ajálván különös tisztelettel maradok

Bizodalmas Drága Ur Bátyánk

Gombán 15 Junius 1805

alázatos szolgája

Bersenyi Dániel

Valami két vagy három hét mulva fel küldöm a Kotsisomat Sömjénbe akkor tudtomra adhatja Uram Bátyám mikor lesz készen a pénz. [Publikálva a *Kortárs* 1966. januári számában.]

8. Minekutánna ezen Sömjéni javak Kunos Uramnak fele jövedelemben vagynak kiadva, így azokat még h ezen 1805-^{dik} esztendőben esett Szt György naptul egy esztendeig az Árendás Contractusnak érteme szerint Berzsényi Dániel Ur egy esztendeigh csupán az az 1806-^{dik} esztendőbeli Szent György

napig tartya meg h árendában, akkoron pedigh, tellyességgel által megyen a vevő feleknek, azideig való árenda pedigh tézen 485 fl. 76 fill. fent maradván az Arendatitius Contractusban tett egyéb conditiok.

Költ Sömjénben Die 12 May 1805

Ajkay János Berzsényi Dániel

Az folytül vett 485 Fl. 76 fill. árendához járul, az mái napon föl vett 700 Fl. Summának 6 per Centum Interesse

Ugy az mái Datumtul vévén

Lak 1^a Aug. 1805

Berzsényi Dániel

9. (Berzsényi Dániel levele Ajkay Jánoshoz, dátum nélkül, de feltehetően 1805 ápr. 24-e előtt íródott.)

Bizodalmas Kedves Uram Bátyám!

Pénzre szükségem lévén Uram Bátyámnál alkalmatlankodni nem akartam, hanem a Sömjéni 40 köbölökről való vetésemet Kunos Jakabnak eladtam 400 floréntokon, ugy mind azon által hogyha Uram Bátyám(nak) tetszik 3 hét alatt oda adni tartozzék, mivel tudom hogy Uram Bátyámnak szüksége leszen reá, a mi gabonám volt mind el vetettem mellyre nézve én a tselédet nem tudom fizetni és Szt. György napig fel nem jövök akkor cum pentislihatunk az Insurrectiora esendő költség is Uram Bátyámat illetvén megfizesse hogy nékem galibám ne legyen. Többire betses járt állandó tisztelettel maradok Bizodalmas Kedves Uram Bátyának

alázatos szolgája
Berzsényi Dániel

[E levél hátlapján Ajkay János kézírásával elszámolás található, ennek egyik tétele utal a május 12-i „Contractusra”.]

10. [Részlet a Tudományos Akadémia levéltárában talált Berzsényi István—Berzsényi Dániel féle „tsere Contractus”-ból. Berzsényi Dániel kézírása.]

... Másodszor Én Berzsényi Dániel mint második Karban álló Fél föllebb írt Nzetes és Vtázó Berzsényi István Bátyám Uramnak s successorinak mindazon három punktumnak értelme szerént specifikált jussokért hasonló örökös joggal leendő bírások alá bocsájtottam s effective örökössen által is cseréltem, semmit magamnak mindezekből fönt nem hagyván

1. Édes Anyámról, néhai Nizetes Thulmon Rozina asszonyról osztályképpen reám háramlott s ugy nevezett Birkásházi rétemet hozzá tartozó Birkás házzal, Birka akollal és mindezekhez tartozandó fundusokkal együtt ide értvén az mostani Mérés alkalmatossággal lett s oda kapcsolt ajustatit is, mellyek helyheztenek föllül Palovits árvák, alszélről pedig Thulmon Krisztina Asszonyságnak fundusaik között.

2. Azon Birkás Házi rétemet és rátámat, mellyeket N. és Nmzetes Thulmon Anna Asszonytól részszerént örökös cserébe, részszerént pedig pénzem után birtam, ugy szintén az mostani propotionáló mérés után felső kertben rátámraesendő részbeni portiomat, mely nevezett Thulmon Anna Asszony rátájából részemre esett volna.

3. Minthogy pedig ezen megírt két punktumokban nevezett fundusaim már többször is említett Berzsényi István Bátyám Uram által részemre által cserélt fundusait föl nem ütnék, azon esetre által adom és effective által is cseréltem örökössen Curiális Házán alul fekvő azon belső fundusomat, mellyen mostanság Tálos László nevű félhelyes jobbágy lakik, ehez nem értvén legkissebb extravillanus fundust is, tsupán az belsőséget, mindannyi örökös joggal s beneficiumokkal, mellyekkel magam vagy successorim birtam, vagy birhattam s birhattak volna. *Mind* ezen megnevezett s fönt írt fundusainkon lévő Épületek eránt egyikünk részéről is consideratio nem leszen, ugy hogy egyikünk az másik félnek legkevesebbet is fizetni köteles nem leszen s így ez mai alul kitett naptul fogva egyikünk az másikat által cserélt javakat és fundusokat tetszése szerént birhassa s használhassa, minden beneficiumaival együtt.

Melly eképpen meg lett atyafiságos örökös és megmásolhatatlan cserénkről szóló s két hasonló exemplárban öntött

Contractusunkat, minekutána a szokott Törvényes Erectiot magunkra s successorinkra föl vállaltuk volna, adtuk nevünk alul írásával és szokott élő pöcsétünkkel megerősítve száz arany, avagy 500, i. e. öt Száz Rh. forint alatt.

Sig. Nikla. 6. 8-ik hó 805.

Berzsenyi István (pecsét)

Berzsenyi Dániel (pecsét)

II. Alol irottak egy részről Takács Lidia Tettes Ajkay János, több T. N. Vmegyék Tábla Birájának Eözvegye, más részről Berzsenyi Dániel uymint Nzetes Takács Susána feleségemnek Plenipotentiáriussa, e következő egységre léptünk. Először Én Berzsenyi Dániel mint feleségem Plenipotentiáriussa, által adtam azon Rába-Partot melly feleségemre, Nztes Takács Sára T. Pruzsinszky József T. N. Sopron Vmegye Tábla Birája Eözvegyének holta után Szili-Sarkányba, ugyan T. N. Sopron Vármegye Helységben osztály képpen Nztes Takács Lidia Asszony Nénémnek és successorinak 32. Esztendőig Zalogban a mai napon eránta emanált Zalogos Levél foglalatja szerint:

Másodszor: Én Takács Lidia ellenben arra kötelezem magamat hogy ha netalántán én valamely atyám fia után olly Józágban, melly Susanna Eötsemnek, vagy successorinak az administraciojára nézve a most Zalogban által adott Szili Sárkányi rész Józágnál alkalmasabb lenne Incudálnék azon egésze abból hogy, ha Eötsém a 10000 f kat lefizetendi, annyi érótt mint a Szili Sárkányi most által adott Józág téssen, nékie, vagy Successorának köteles lesz mellyhez képest . . . Harmadszor: mindkét részről egyaránt kötelezzük magunkat, hogy törtévnén egyszer a fellebbi módon kitett csere, az közöttünk . . . képpen meg tartassék. Mellyről is adtuk ezen két példázatban magunk nevünk alá írásával és pöcsétünkkel meg erősített egység Levelünket.

Költ Lakon 10 Febr. 817

Takács Lydia

Berzsenyi Dániel

Én előttem Marton György T. N. Sopron Vmegye hites Aljegyzője előtt. (Pecset.)

12. Alól irtt, mint Nztes Takács Susánna feleségemnek pleni-potentiáriussa ezennel megesmértem és vallom ezen levelemnek rendében, hogy bizonyos környül állásokra nézve leg inkább hogy némelly passiva adósságoktól meg menekedni kívánván: azon Rész-Portiot melly feleségemnek Szili-Sárkányban T.N. Soprony Vármeagyében fekvő Helységben Takács Sára Testvér Nénje defectusa által osztályba reá maradt, Nzetes Takács Lidia Asszony Nénémnek és Successorinak 10000 ftban az az Tiz ezer forintokban 32. Esztendőig ki válthatatlanul olly formán által adom és tisztelt Asszony Nénémet annak birásában ereszttem hogy Ő azon Obligatorialisokat, melyek részént N. Radó Zsigmond Cs. Kir. fő Strazsamester ur árváinál, részént a Dömölki Evangl. Ekklésiánál mint egy 6000 Ft passive vagynak, e mai naptól fogva magára által vegye, és azokat ki váltsa, a' mennyire pedig azon Obligatorialisokon lévő Summák a' 10000 ftot fel nem érnék a hátra maradt részt május utolsó napjáig a f.e. tisztelt Asszony Néném kész pénzben ki fizesse nékem. El telvén pedig a' meg irtt 32. Esztendők a' ki-váltásnak napja mindenkor Sz. György Napja lészen előre botsájtván fél esztendői felmondást. Mellynek nagyobb erejére adtam ezen Nevem alá irásával és szokott petsétemmel meg erősített Zálogos Leveletem.
Költ Lakon Febr.: 16^{-ban} 1817.

Takács Susánna (pecset) Berzsenyi Dániel (pecset)
Én előttem Marton György T.N. Sopron Vmegye hites Alljegyzője előtt. (pecset)

Hogy ezen fönt irt Contractus-értelme szerint Tekintetes Ajkay Jánosné Asszony Nénémtől 3700 az az Három ezer hét száz forintokat . . . felvettem olly formán mivel azon fönt irt két rendbeli adósságimnak mennyiségét ki számolni tökéletesen nem tudtam, tehát ha azok többre mennének interessekkel együtt hat ezer három száznál, a mennyinek tudniillik most számláltuk, tehát tartozzam Tiszt. Asszony

Nénémnek ha fölösleg talált adni, pénzét vissza fizetni, ezennel meg esmérem s magamat kötelezem.

Mikla Maj 30^{dik} 1817

Berzsenyi Dániel

Közli: ERŐSS ÁGOTA

„LANC” VAGY „LANT” VERSEI?

Petőfi első versgyűjteménye, ifjúkori költeményeinek összeválogatása, elrendezése, a szerkesztés valószínű helye és ideje érdekes problémákat vet fel. A kutatók figyelme eddig főképp a cím megfejtésére irányult. Úgy tűnt fel, mintha a költő itt is valami rejtély elé állította volna az utókort.

A kéziratos versesfüzet tüzetesebb megvizsgálásával *Petőfi Dunavecsén* c. tanulmányom* írása közben foglalkoztam, minthogy a benne található versek többségének szerzési helye Dunavecse. Úgy vélem megfigyeléseim közlésével hozzájárulhatok a sokat vitatott cím kérdésének tisztázásához is; olyan értelemben, hogy a címben a kritikus szó utolsó betűje *t* és nem *c*, Petőfi tehát a *Lant' Versei* címet adta első versgyűjteményének.

A vita rövid áttekintése. — Petőfinek ez az 1841-ben készült versesfüzete csak 1880-ban vált ismeretessé. A jelentősége mindenkéltől az, hogy a „zsengék” időszakából ismert 25 saját kézírású verse közül 17-et ez a füzetke őrzött meg. Amikor Neumann Károly, Petőfi volt aszódi, majd selmeci iskolatársa a költőtől Pozsonyban kapott verseket nyilvánosságra hozta, a címet „*Lanc versei*”-nek említette. Magyarázatot nem fűzött hozzá.¹ Először a *Vasárnapi Újság* szerkesztősége közölt véleményt a címről: „a költő szeszélye — más okát nem találhatjuk — adhatta e címet a füzetnek.”² — Havas Adolf „*Lanč(?) versei*” címen szólt róla A *c* betű fölé ékalakú jelet tett, s a kérdőjellel kifejezte, hogy a szó alakja vagy értelme bizonytalan.³ — Ferenczi Zoltán a „*Lanc versei*” olvasással szemben nem

* *Forrás* c. Bács-Kiskun megyei folyóirat 1969. 2. és 3. sz.

¹ *Vasárnapi Újság* 1880. szept. 5-i sz., Petőfi ifjúkori kiadatlan költeményeiből, a *Kuruttó* c. vers közlése alkalmából.

² Uo. 1880. okt. 24-i sz. — NEUMANN rendelkezése értelmében a miniatűr versesfüzet a Magyar Nemzeti Múzeum birtokába került. Az OSzK-ban Fond VII 87. sz. alatt található.

³ *Petőfi Sándor összes költeményei* III. 665. 1893.